

MUZEUM W CHRZANOWIE

**PRZYDROŻNE KAPLICZKI,
KRZYŻE I FIGURY
CHRZANÓW**

JÓZEF ADAMCZYK

**PRZYDROŻNE KAPLICZKI,
KRZYŻE I FIGURY
CHRZANÓW**

Chrzanów 2001

Wstęp

Kapliczki figury i krzyże z terenu Chrzanowa to jeden z przejawów życia duchowego mieszkańców miasta.

Muzeum w Chrzanowie poświęca wiele uwagi dokumentowaniu tej strony ludzkiej działalności.

Wyrazem tego są wydane w ostatnich latach 2 tomy „Studiów z dziejów miasta”... , a w przygotowaniu jest kolejny tom „Studiów”...

Temat „Kapliczki figury i krzyże „ był w sferze zainteresowania pracowników muzeum od jego początków, czego wyrazem są wykonane rysunki , szkice i opisy kapliczek, krzyży i figur przez etnografów, przyrodników i studentów, którzy w trakcie penetracji terenowych przez wiele lat dokumentowali również tę tematykę z całego powiatu chrzanowskiego w jego dawnych granicach .

Wiele z tych kapliczek zniknęło z krajobrazu naszego regionu, wiele uległo przemianom, a niektóre wypiękniały dzięki staraniom jej opiekunów.

Wydanie drukiem krótkiego przyczynku do tej sfery dziejów życia duchowego mieszkańców Chrzanowa jakim są kapliczki figury i krzyże z terenu miasta jest uzupełnieniem tej tematyki, którą nie objęło wydawnictwo pt. „ Studia z dziejów miasta” a jednocześnie zapoczątkowuje cykl poświęcony tematowi w całym powiecie chrzanowskim.

Dziękuję Panu Józefowi Adamczykowi za pierwszy krok w dziele dokumentowania tego zagadnienia.

Wspólnie z autorem mamy świadomość niedoskonałości 1-szego wydania drukiem tej tematyki, gdyż wiele szczegółów związanych z poszczególnymi obiektami nie udało się w pełni udokumentować, ale żywię nadzieję, że mieszkańcy Chrzanowa zachęceni tym opracowaniem nadeślą na adres Muzeum w Chrzanowie swoje uwagi, spostrzeżenia i uzupełnienia, które pozwolą wzbogacić wiedzę z tej dziedziny.

Szczególnie cenne będą wiadomości o fundatorach, o motywach ich fundacji a także o historii i legendach związanych z poszczególnymi obiektami.

Jerzy Motyka

Dyrektor Muzeum w Chrzanowie

Od Autora

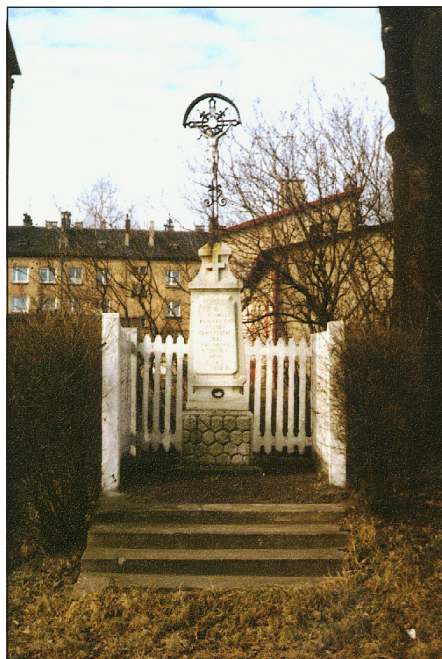
Przydrożne kapliczki, figury i krzyże oraz kościoły stanowią nieodłączną i jakże piękną część chrzanowskiego krajobrazu.

Wieże kościołów chrzanowskich górują nad miastem, a niektóre kapliczki, figury i krzyże stoją otulone kępami drzew lub krzewów i stanowią widomy znak wiary i pobożności dawnych mieszkańców Chrzanowa. Zaświadczają one dziś o naszej tysiącletniej tradycji chrześcijańskiej. Stanowią nierzadko swego rodzaju wota i podziękowania Panu Bogu i Matce Bożej. Mają niejednokrotnie wymowę patriotyczną i społeczną.

Zaprezentowałem w tym opracowaniu wszystkie istniejące w granicach miasta Chrzanowa kościoły oraz kapliczki, krzyże i figury przydrożne – również kapliczki znajdujące się na frontowych ścianach budynków mieszkalnych, usytuowanych przy ulicach miasta. Jeżeli pominąłem jakąś kapliczkę domową, z góry bardzo serdecznie właściciela budynku przepraszam. Ubolewam natomiast nad postępującym zjawiskiem „likwidacji” lub „ogotacania” w starych domach mieszkalnych istniejących od wielu lat kapliczek. Przemierzając ulice Chrzanowa natrafiłem na 21 pustych domowych wnęk, w których przypuszczalnie jeszcze niedawno, w latach ubiegłych, znajdowały się przyozdobione i zadbane religijne symbole wiary chrześcijańskiej w postaci figurek lub obrazów. Nie spotkałem również kapliczki w żadnym z domów chrzanowskich wybudowanych współcześnie.

Każdy przydrożny krzyż, figura czy kapliczka mają własną historię i swego fundatora. Niestety, mimo wielu starań, nie udało mi się ustalić tych ważnych i charakterystycznych szczegółów dotyczących niektórych istniejących obecnie w Chrzanowie kapliczek i krzyży przydrożnych.

Krzyż przy ul. Świętokrzyskiej – obok budynku nr 90

Krzyż metalowy, kuty, ażurowy, z Chrystusem Ukrzyżowanym, umieszczony na postumencie kamiennym. Wierzchołek krzyża zwieńczony jest ozdobnym, blaszanym daszkiem łukowym.

Na przedniej ścianie kamiennego postumentu znajduje się wykuta tablica z napisem: „Na cześć i chwałę Panu Naszemu Jezusowi Chrystusowi oraz na pamiątkę straszliwej wojny F.J.K.O. 1918R.” Końcowe inicjały oznaczają: Fundator Jan Kanty Oleksiewicz. Krzyż otacza z trzech stron nowoczesny płot betonowy.

Poprzednio na kamiennym podmurowaniu stał tu inny stary krzyż metalowy, który po pierwszej wojnie światowej odrestaurowano i doprowadzono do stanu obecnie istniejącego.

O krzyżu tym wspomina Marianna Agata z Oczkowskich Ruszkiewiczowa w swoim opowiadaniu pt. „Woskowa świeca”, którego fragmenty drukowała w 1992 roku „Kronika Chrzanowska”.

W oparciu o przekaz ustny matki autorki opowiadania, Julii Oczkowskiej (1886-1982) – w miejscu istniejącego obecnie krzyża

stała przez kilka wieków drewniana, kryta gontem kaplica pw. Świętego Krzyża z XVI wieku, otoczona cmentarzem. Były w niej ołtarze, szaty liturgiczne, a ksiądz dojeżdżał odprawiać mszę świętą z kościoła parafialnego.

W roku 1827 jeszcze stała, nie remontowana, z czasem uległa zniszczeniu i została rozebrana. W późniejszym czasie jeden z zamożniejszych mieszkańców Chrzanowa, Leon Piechowski, wybrał się na pielgrzymkę do Ziemi Świętej, skąd przywiózł kupiony metalowy krzyż, poświęcony przy Grobie Chrystusa. Modlił się tam i prosił Pana Boga, żeby tak jak Pan Jezus powstał z grobu, zmartwychwstała również nasza Ojczyzna pozostająca w niewoli. Krzyż ten przywiózł i osadził na podmurowaniu, upamiętniając w ten sposób miejsce, na którym sprawowano kiedyś Świętą Ofiarę. Od tamtej kaplicy i tego krzyża ulica nosi nazwę Świętokrzyskiej. W Dni Krzyżowe do tego właśnie krzyża przychodzi procesja liturgiczna aby tam modlić się i prosić o dobre urodzaje.

Figura Matki Bożej w ogrodzie plebańskim – róg ul. Dobczyckiej i Ogrodowej

W odległości 3 m od chodnika, za ażurowym, metalowym ogrodzeniem, na kwadratowym (50x50cm) obelisku z dolomitu, wysokim na 3,5 m – w czerwcu 1981r. postawiona została zabytkowa figura Matki Bożej w koronie, trzymającej Dzieciątko Jezus, które podniesioną rączką błogosławi. Wysokość figury 80 cm.

Figura została wyrzeźbiona w terakocie w 1892 r. i pochodzi z domu rodzinnego Urbańczyków (obecnie Oddział Muzeum) przy al. Henryka 16. Rzeźba była ustawiona we wnęce na frontowej ścianie domu, nad drzwiami wejściowymi. Przy przebudowie domu na cele muzealne, wnękę wykorzystano montując w niej okienko na pięterku. Figura była ustawiona we wnęce od chwili wybudowania i zamieszkania tego domu przez inż. Franciszka Urbańczyka aż do przejścia go przez miasto. Wtedy to na prośbę byłego proboszcza Chrzanowa, ks. Prałata Zbigniewa

Mońko, i za pośrednictwem przyjaciela rodziny Urbańczyków Leszka Karmańskiego, figura została przekazana parafii. Prawnym ofiarodawcą figury była córka prof. Tadeusza Urbańczyka – (nieżyjąca już) Maria Muller zam. w Krakowie.

Na cokole figury umieszczona jest spiżowa tablica (50x60cm) z tekstem ks. Kardynała Stefana Wyszyńskiego: „Szukam serca, szukam matki, jaka to wielka radość, że to jest Matka Najświętsza, Matka Boga Żywego, Matka Słowa Wcielonego. Zabiegnę i ja drogę tej Matce i złączę swoje życie z Jej życiem”. Z boku cokołu nad ziemią umocowana jest ponadto spiżowa tabliczka z napisem: AD 1981. Z tyłu figury rosną wierzby płaczące.

Kapliczka przy ul. Balińskiej – obok cmentarza

Około 100 m za cmentarzem w kierunku Balina, po prawej stronie ul. Balińskiej, stoi ogrodzona metalowym płotkiem kapliczka – w postaci graniastosłupa obelisku o czworokątnej podstawie i trzech kondygnacjach, zwieńczona krzyżem kamiennym z metalowym wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego. Trzecia kondygnacja ma charakter tworzywa jako elementu dekoracyjnego, reszta jest gładka, tynkowana i pomalowana farbą. W kondygnacji wyższej jest wnęka, a w niej, umieszczony za szybą, obraz Matki Bożej Częstochowskiej.

Wysokość całej kapliczki wynosi ponad 5 m. Krzyż kapliczki miał pierwotnie inny charakter, był metalowy. Wymiana krzyża metalowego na kamienny oraz częste malowanie obelisku spowodowało zatracenie cech zabytkowych i pierwotnego charakteru starej, liczącej około 100 lat kapliczki. Kapliczka jest związana z nabożeństwem Dni Krzyżowych.

Figura św. Józefa przy ul. Trzebińskiej - poniżej autostrady

Droga z Chrzanowa do Trzebini przechodzi przez małe wzniesienie zwane Górą św. Józefa, na szczycie której od połowy XIX wieku stała na kamiennym cokole figura św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus na ręce, ufundowana przez bliżej nieznaną rodzinę chrzanowską.

Ustawienie tej figury w tym miejscu wiązało się prawdopodobnie z legendą o przecho-dzącym tędy bardzo dawno pielgrzymie z Ziemi Świętej i zagadkowym jego zniknięciu.

W sierpniu 1973r. figura została uszkodzona i na czas naprawy została zastąpiona kamiennym świątkiem. Równocześnie proboszcz parafii św. Mikołaja interweniował w tej sprawie w Urzędzie Miejskim w Chrzanowie - proponując odbudowę tego obiektu sakralnego. Władze miejskie nie wyraziły jednak zgody i dały odpowiedź, że „gruntowna odbudowa kapliczki na tzw. Górze Józefa jest niewskazana ze względu na projektowany przebieg autostrady”. W drugiej połowie września 1979 roku figura na Górze św. Józefa została całkowicie zdemastowana przez nieznanych sprawców. Fakt ten zauważył przypadkowo proboszcz

parafii ks. prałat Zbigniew Mońko. O zaistniałym zniszczeniu figury ks. Mońko natychmiast zawiadomił naczelnika miasta i gminy Chrzanów, który w porozumieniu z dyrektorem do spraw wyznań w Katowicach ustalił nowe miejsce lokalizacji figury - około 100 m poniżej Góry św. Józefa w kierunku miasta, 20 m od ulicy Trzebińskiej. Ustalenie lokalizacji nowej figury dokonano w obecności księdza proboszcza. W związku z planowanym już wcześniej przeniesieniem figury z miejsca budowy autostrady, od maja 1979r. figura była już gotowa i oczekiwała na transport z Krakowa do Chrzanowa. Nową figurę św. Józefa o wysokości 110cm wraz z cokołem wysokim na 160cm wykonał ze sztucznego kamienia krakowski rzeźbiarz mgr Waldemar Wesołowski. Figura przedstawiała św. Józefa trzymającego na prawej ręce dzieciątka Jezus, w lewej piłę do cięcia drzewa. Św. Józef był bowiem nie tylko opiekunem małego Pana Jezusa, ale również był rzemieślnikiem. Na cokole figury znajdował się napis „RP 1979”.

Ostatecznie figurę przywieziono z Krakowa w dniu 21 września 1979 roku w godzinach popołudniowych i pod nadzorem proboszcza ks. prałata Z. Mońko postawiono na świeżo wykonanym betonowym fundamencie. Przy montażu figury asystował z-ca naczelnika miasta i gminy oraz funkcjonariusz Milicji Obywatelskiej. Prace montażowe figury zakończone zostały w nocy z piątku na sobotę o godzinie 1.30 przy świetle latarki elektrycznej. Święty Józef na powrót objął patronat nad pn-wsch częścią miasta.

W nocy z 18/19 marca 2001r. figura św. Józefa została ponownie znacznie uszkodzona i zrzuciona z cokołu - powodując jej pęknięcie i rozpołowienie. Naprawa figury była niemożliwa. Staraniem proboszcza parafii Matki Bożej Różańcowej ks. dziekana Wojciecha Bryji ufundowano nową figurę. Fundatorami figury byli parafianie kościoła Matki Bożej Różańcowej. Wykonawcą figury był Zakład Sztuki Kościelnej „Schaefer” w Piekarach Śl. przy ul. Bytomskiej 129 (Rok. zał. 1898). Postać św. Józefa jest nieco zmieniona - atrybutami postaci są Dzieciątka Jezus i piła do drzewa. Wysokość figury 130 cm. Uroczystego poświęcenia figury dokonał w kościele M.B. Różańcowej proboszcz ks. W. Bryja w dniu 3 lipca 2001r. po mszy św. odprawionej o godzinie 18.30 przy udziale wiernych, czcicieli św. Józefa. W dniu 5 lipca figura św. Józefa została umieszczona na istniejącym starym cokole. Teren wokół figury został uporządkowany i obecnie, mimo rosnącego żywopłotu i starych drzew owocowych, figura jest dobrze widoczna z ulicy Trzebińskiej. W miejscu tym stały kiedyś budynki mieszkalne wyburzone w latach powojennych.

Kapliczka przy ul. Oświęcimskiej – obok budynku nr 94

Kapliczka murowana, zwieńczona krzyżem kamiennym, została wskutek podniesienia jezdni usytuowana poniżej jej poziomu. Na trzech szerokich, stopniowo zwężających się stopniach, został postawiony czworościenny słup z murowaną formą daszku, a na nim - krzyż z metalowym Ukrzyżowanym Chrystusem. Pierwsza kondygnacja słupa jest szersza od wzniesionej nad nią i na niej wyryty jest napis - rok 1907 (lub 1902). Jest to rok pochodzenia kapliczki. Czworobok wyższy ma dużą i głęboką wnękę obramowaną kratą metalową, za którą umieszczona jest figurka Matki Bożej i kwiaty.

Całkowita wysokość kapliczki z krzyżem wynosi ponad 3m. Kapliczka otoczona jest gęstymi krzakami liściastymi - stąd też jest słabo widoczna z ulicy. Była ona związana z kultem Dni Krzyżowych,

odprawianych w procesjach dziękczynno-błagalnych. Z powodu nasilającego się ulicznego ruchu kołowego zaniechano prowadzenia procesji do tej kapliczki. Jej skromność i potrzebę duchową człowieka wyraziła w swoim wierszu pt. „Przydrożna kapliczka” pani Lucyna Szubel z Chrzanowa. A oto ten wiersz:

*Biała
Najbielsza
Jak kwiat konwalii*

*Cicha
najcichsza
jak kropla w źródle*

M a r y j a

*w przydrożnej
kapliczce
mieszka*

*co przystankiem jest
dla biegnących
w różne
strony
tyle
niesie
uciszenia
szczęśliwości
bo
chociaż
Ziemia zamyka
na klucze swoje
skarby
dla ubogich*

*to
Niebo
dla wszystkich otwarte
przez serce Maryi
pełne
Łaski*

Kapliczka przy ul. Sienkiewicza – obok budynku nr 46

W ogrodzie obok budynku mieszkalnego stoi kapliczka murowana, dwukondygnacyjna, otynkowana i pobielona, wybudowana w 1995 r. w miejscu zburzonej, mniejszej, również muro-wanej, pochodzącej z 1950 r. z fundacji Jadwigi i Karola Rogoszków.

Fundatorami obecnej kapliczki są: Marta, Jacek i Zbigniew Rogoszowie. Kapliczka została wybudowana według pomysłu fundatorów. W górnej wnęce znajduje się figurka Matki Bożej wyrzeźbiona w drzewie wiązu przez artystę z Tuchowa w 1987r. We wnęce dolnej umieszczona jest figurka św. Antoniego Padewskiego z Dzieciątkiem Jezus, wyrzeźbiona w drzewie lipowym w latach 1948-1950.

Poniżej dolnej wnęki znajduje się tabliczka z napisem: „Za doznane łaski – 1950 – Rodzina Rogoszków”.

Kapliczka przy ul. Krocymiech – droga do Libiąża

W odległości około 200m przed przejazdem kolejowym, po prawej stronie drogi, stoi kapliczka słupowa, murowana z czerwonej cegły, na planie kwadratu z narożnymi pionowymi gzymsami. Daszek czterospadowy, pokryty blachą, zwieńczony metalowym krzyżem. W przedniej ścianie kapliczki znajduje się prostokątna, oszklona wnęka, w której umieszczona jest gipsowa figurka Matki Bożej z Dzieciątkiem Jezus w koronach na głowie.

Pod wnęką, w części przyziemnej, umocowana jest tabliczka z napisem: R.P. 1977. Jest to rok budowy kapliczki.

Kapliczka okolona jest żywopłotem, z tyłu stary sad owocowy. Nieopodal tej kapliczki, do czerwca 1977 roku, stała bardzo stara kapliczka zburzona na skutek budowy drogi do powstającej Fabryki Domów. Dlatego też nowa kapliczka została wybudowana na koszt tej fabryki.

Stara kapliczka była murowana z kamienia, bielona, o pięciu kondygnacjach, z daszkiem dwuspadowym zwieńczonym krzyżem. Posiadała dwie wnęki, w których umieszczone były figurki kultowe. Pomiędzy wnękami wmurowany był świecznik, kowalskiej roboty, dekoracyjnie kuty. Przed zburzeniem kapliczka była znacznie przechylona.

**Figura M.B. Niepokalanie Poczętej przy ul. Śląskiej 62a
- przed budynkiem Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego**

Na podstawie z kamienia wznosi się cokół, na którym, twarzą zwrócona do budynku, patronuje Zakładowi Opiekuńczo-Leczniczemu dobrotliwa postać Najświętszej Marii Panny. Biała figura o wysokości 1,20 m ustawiona jest w prosto-kątnej oszklonej gablocie.

Figura została w 1992r. przeniesiona z placu przed budynkiem zakładu „Caritas” przy ul.Sienkiewicza 11. Figura była podarowana Siostrom Służebniczkom Starowiejskim pracującym w „Caritasie” przez księdza prałata Zbigniewa Mońkę, proboszcza parafii p.w. św. Mikołaja w Chrzanowie.

**Krzyż przy ul. Śląskiej na Kątach - naprzeciw bramy
wjazdowej do dawnej Kopalni „Matylda”
obecnie (Energokam” - 64a)**

W małym metalowym, ozdobnym ogrodzeniu stoi krzyż o wys. 4 m, z odlewem Chrystusa Ukrzyżowanego.

Krzyż z blachy żelaznej, profilowanej, osadzony na betonowej podmurówce wykonał Stanisław Ślusarczyk z ojcem Janem. Na przedniej ścianie krzyża umieszczony jest rok postawienia krzyża - 1977 - w miejscu dawnego, zniszczonego przez czas drewnianego. Trudno obecnie ustalić rok wzniesienia w tym miejscu pierwszego krzyża.

Obok krzyża rosną krzewy, a kilka metrów dalej stoi duże, cieniste drzewo.

Kapliczka przy ul. Śląskiej na Kątach – obok kaplicy p.w. Miłosierdzia Bożego

Wcześniej stała tu niewielka kapliczka przydrożna, zaznaczona na planie katastralnym z 1848 roku, spaliła się w roku 1895. Dzisiejsza kapliczka w kształcie małego kościółka - wybudowana została w latach 1896-1897 jako fundacja właściciela dóbr chrzanowskich Brunona Loewenfelda, na terenie parafii św. Mikołaja. Proboszczem był wówczas ks. Władysław Głębocki. Data 1896 umieszczona jest (wraz z datą remontu w 1933r.) w fasadzie kapliczki. Brunon Loewnfeld poinformował o swej fundacji Konsystorz Biskupi, pisząc

dnia 29 lipca 1897 roku” „kosztem 1.600 złotych reńskich wystawił podpisany na miejscu spalonej kapliczki w Kątach w parafii Chrzanów kaplicę z twardego materiału i znacznie obszerniejszą od spalonej. W kwocie wyżej podanej mieści się datek gwarectwa kopalni galmanu w Kątach w sumie 400 złr, datek gminy Kąty w sumie 97 złr, resztę wyłożył podpisany z własnych funduszy. Do kaplicy tej ofiarował p. Józef Palka młodszy z Chrzanowa posadzkę, zaś p. Mateusz Ciaputa z Chrzanowa grunt na rozszerzenie murów. Gdy kaplica ta obecnie ukończona została, uprasza podpisany (...) o łaskawe arządzenie poświęcenia (...)”. W architekturze kapliczki dominują motywy neogotyckie: schodkowy szczyt wieńczący fasadę, wejście i wnęka w szczycie na osi fasady, ostrołukowo zwieńczone wysokie okna i drzwi, dach dwuspadowy, kryty dachówką z ażurową wieżyczką. W oszklonej wnęce nad wejściem umieszczona jest figura św. Floriana. Wewnątrz kapliczki znajduje się dekoracyjnie ozdobiona mensa ołtarzowa z figurą Matki Bożej Niepokalanie Poczętej. W 1933 r. wykonany został remont kapliczki. Nadzór nad remontem sprawował ks. Wojciech Krzeptowski późniejszy proboszcz parafii w Płazie.

Do czasu wybudowania obok nowej kaplicy – w kapliczce w niedzielę i święta odprawiana była msza święta dla mieszkańców dzielnicy Kąty.

Krzyż przy końcu ulicy Sienkiewicza i na początku ulicy 21 Stycznia w Luszowicach

Po lewej stronie drogi prowadzącej do Luszowic (na granicy między Luszowicami a Chrzanowem) w miejscu zwanym Międzyrzecze stoi wysoki na 3 metry metalowy krzyż z małą figurką Ukrzyżowanego Chrystusa na blaszanej pionowej podstawie. Krzyż wykonany został w 1990r. z grubych rur metalowych, osadzony na betonowym fundamencie, w miejscu starego krzyża drewnianego. Fundatorem i wykonawcą nowego krzyża byli pobliscy mieszkańcy Luszowic: Edward Dudek i Eugeniusz Helbin. Teren za krzyżem jest gęsto pokryty zaroślami i trzcinami, co oznacza, że dawniej istniały tu głębokie bagna i moczary. Pierwszy krzyż w tym miejscu został prawdopodobnie postawiony po zakończeniu I wojny światowej i odzyskaniu przez Polskę niepodległości w 1918 r.

Według relacji jednego z fundatorów nowego krzyża Edwarda Dudka (60 lat) – pierwszy krzyż był postawiony na pamiątkę utonięcia w istniejących wówczas bagnach dwóch konnych, polskich żołnierzy - legionistów. O zaistniałym epizodzie opowiadał panu Dudkowi jego dziadek.

Krzyż przy ulicy 21 Stycznia w Luszowicach – cmentarz choleryczny

Krzyż ten znajduje się na terenie Luszowic (przedłużenie chrzanowskiej ulicy Sienkiewicza, ok. 600 m od granicy z Chrzanowem). Jednak jest on historycznie związany z miastem Chrzanów.

W 1831 r. w czasie panującej w Chrzanowie zarazy zwanej cholera zmarło 414 mieszkańców i pochowano ich z dala od miasta na tzw. Pająkowej Górze. Zmarła wtedy ponad jedna piąta ludności miasta. Jak na każdym cmentarzu postawiono tam krzyż drewniany, który w miarę upływu czasu był kilkakrotnie wymieniony.

Stojący obecnie krzyż betonowy o wys. 3,5 m, z figurą Chrystusa

Ukrzyżowanego postawiony został w 1977r. przez pobliskich mieszkańców Luszowic: Stefana Obroka i Michała Głowacza.

Krzyż stoi pod drzewami, teren porośnięty jest wysoką trawą i krzakami. W Dni Krzyżowe przychodzi tutaj liturgiczna procesja z Kościoła w Balinie, a obecnie z Luszowic.

Wydarzenie związane z zarazą panującą w 1831r. upamiętnił ówczesny proboszcz parafii w Chrzanowie ks. Grzegorz Ligęziński, wmurowując tablicę pamiątkową o wym. 45x38 cm w ścianę muru ogrodzenia cmentarza parafialnego w Chrzanowie – obok bramy cmentarnej od strony dawnej ulicy Luszowskiej. A oto treść napisu na tablicy:

Pamiętka

od dnia 3 lipca do 12 sierpnia 1831r.

w mieście Chrzanowie 158 chrześcijan

i 256 żydów w dniach 40 na chorobę

holerą zwaną zmarło.

X. Grze. Ligęziński wówczas pleban

chrzan. na Pająkowej Górze z Rozporządzenia

Senatu Wol. Mia. Krakowa przeznaczony

pogrzebanym pomnik ten położył.

(Pod napisem znajduje się czaszka na skrzyżowanych puszczelach)

Już w 1976r. treść bardzo interesującej i ważnej dla dziejów miasta tablicy była prawie zupełnie nieczytelna.

W związku z tym prof. Mieczysław Mazaraki, w owym czasie dyrektor Muzeum w Chrzanowie, wystąpił z inicjatywą wykonania dokładnej kopii tablicy pamiątkowej i umieszczenia jej w kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja w Chrzanowie. Projekt zrealizował ks. prałat Zbigniew Mońko, proboszcz parafii – słusznie jednak zamiast kopii zlecił profesjonalnemu zakładowi konserwatorskiemu odnowienie zabytkowej płyty, która następnie została w dniu 20 maja 1981r. wmurowana w kościele po lewej stronie drzwi w przedsiönku kaplicy św. Stanisława.

O tych tragicznych dla Chrzanowa wydarzeniach napisał w swoim artykule pt. „Smutna pamiątka” prof. Mieczysław Mazaraki (Kronika

Kapliczka na rogu ulic: L.Nowakowskiego i gen W.Okulickiego – Kolonia Leśna

Kapliczka szafkowa z blachy stalowej, pomalowanej, umocowana na wys. 3 m, na jednej z sosen rosnących na skraju lasu w odległości 4 m od ulicy. W kapliczce znajduje się metalowy krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym. Ozdobiona jest sztucznymi kwiatkami.

Poprzednia kapliczka drewniana zawieszona była na olbrzymim starym dębie będącym „pomnikiem przyrody”, ściętym w latach przedwojennych. Być może, że kapliczki na skutek działania czasu były kilkakrotnie wymieniane.

O istnieniu w 1877r. zawieszanej na potężnym dębie kapliczki z obrazkiem Matki Boskiej – wspomina kapitan Józef Patelski, właściciel Kwaczały, w swoich opowiadaniach pt. „Kapitan i dwie panny”.

Sądząc z opisu tej kapliczki przez autora opowiadania – musiała ona już być wtedy bardzo stara. Z całą pewnością miejsce lokalizacji kapliczki można uważać za jedno z najstarszych w Chrzanowie.

Krzyż przy ul. Borowcowej

Przy drodze w kierunku Zagórza – w odległości ok. 170 m od kościoła parafialnego p.w. Matki Bożej Ostrobramskiej (20 m poniżej ulicy, po prawej stronie) postawiony jest czterometrowy kamienny krzyż z Chrystusem Ukrzyżowanym.

Krzyż wykuty w piaskowcu posiada czworokątną podstawę, trzy wąskie schody i trzy zwężające się segmenty. Całość tworzy trzon utwierdzający krzyż. Na drugim segmencie podstawy krzyża wykuty jest napis: „**Tomasz Krzemień i jego żona + fundatorowie dnia 23 czerwca 1880r. i proszą o westchnienie czytających do Boga. Td K**”. Z inskrypcji wynika, że krzyż został postawiony w 1880r. Po lewej stronie podstawy krzyża wykuta jest płaskorzeźba przedstawiająca św. Barbarę. W 1980 r. krzyż był już naprawiany. W lutym 2001r. górna część krzyża uległa uszkodzeniu i złamaniu. Rekonstrukcji uszkodzonych elementów krzyża oraz naprawy dokonano w czerwcu 2001r., staraniem i kosztem Jana Palika z Chrzanowa, obecnego właściciela nieruchomości, której stoi krzyż.

Kapliczka przy budynku nr 97 na ul. Borowcowej

Kapliczka szafkowa otwarta z blachy żelaznej, z daszkiem dwuspadowym zwieńczonym krzyżykiem, stojąca na trzech żelaznych prętach zakotwiczonych w ziemi o wys. 1.80 m

Wewnątrz kapliczki umieszczona jest 12 centymetrowa figurka Matki Bożej Gidelskiej na tle półorla w koronie wyrzeźbiona z drzewa lipowego. Na tylnej ścianie wnęki kapliczki umieszczony jest malowany na szkło herb rodowy Cieciorów nadany w 1653r. przez Sejm Rzeczypospolitej Tymoteuszowi Cieciorze "za czyny rycerskie odwagi godne". Figurkę oraz herb wykonał Bolesław Cieciora z Chrzanowa – krewny fundatorów kapliczki, którymi byli w 1990r. Zofia Cieciora – Baliś i jej brat Leszek Cieciora.

Kapliczkę wykonał ślusarz z Chrzanowa według pomysłu fundatorów. Stoi w ogrodzeniu posesji Zofii Cieciora-Baliś w odległości 15 m od ulicy.

Pod kapliczką umieszczona jest metalowa tabliczka z wrytym napisem: „**NMP Gidelskiej oddajemy w opiekę ś.p. rodziców Stanisławę (ur. 1904r., zm. 1990r.) i Tomasza (ur. 1887r., zm. 1970r.). Cieciora. A.D. 1990. Córka i syn**”.

Kapliczka obok budynku nr 130 przy ul. Borowcowej

Przy samej drodze stoi słupowa kapliczka kamienna, otynkowana, pobielona, z daszkiem czterospadowym, namiotowym, pokrytym papą, zwieńczonym niewielkim, prostym krzyżem. Kapliczka ma kształt wysokiego słupa czworocciennego z głęboką, prostokątną wnęką, w której znajduje się obraz Matki Bożej Częstochowskiej przyozdobiony sztucznymi kwiatkami. Kapliczka jest wciśnięta w nowe siatkowe ogrodzenie znajdujących się z tyłu zabudowań i jest znacznie odchylna od pionu. Właścicielami kapliczki są obecnie Maria i Jan Patla z Chrzanowa. Mimo ich podeszłego wieku starają się inwestować w konieczne naprawy i konserwacje kapliczki.

Brak jakichkolwiek inskrypcji o tym, kiedy ją zbudowano. Jej architektura i położenie oraz wspomnienia rodzinne obecnych właścicieli kapliczki pozwalają wszelako domyślać się, że jest bardzo wiekowa.

Krzyż obok budynku nr 30 przy ul. Pogorskiej

Krzyż betonowy z lastrico, z metalowym wizerunkiem Chrystusa Ukrzyżowanego stoi na betonowym postumencie dwustopniowym o wysokości 0,4 m. Wysokość krzyża 2,20 m.

W części dolnej krzyża umieszczony jest wykuty w betonie napis: **1933 FD KFA**. Jest to rok ustawienia pierwszego krzyża oraz inicjały fundatorów.

Krzyż postawiony został w miejscu starszego drewnianego z lat powojennych.

Krzyż z kapliczką przy ul. Pogorskiej na Osiedlu „Stella”

Przy drodze do Pogorzyc, po lewej stronie, kilka metrów od drogi, pod dwiema wysokimi sosnami stoi wysoki (3,20 m) metalowy krzyż wykonany z rur metalowych o różnych średnicach. W górnej części krzyża znajduje się znacznej wielkości odlew Chrystusa Ukrzyżowanego z ozdobnym daszkiem, nieco niżej umocowana jest mała, drewniana, oszklona kapliczka szafkowa z figurką Matki Bożej. Poprzednia, stara kapliczka, znajdowała się na nieistniejącej już sośnie.

W połowie wysokości krzyża znajduje się tabliczka metalowa z wygrawerowanym napisem: **„PAMIĄTKA PIERWSZEJ UROCZYSTEJ MSZY ŚWIĘTEJ NA OSIEDLU STELLA ODPRAWIONEJ W DZIEŃ ŚW. FLORIANA PATRONA HUTNIKÓW – 5 MAJ 1990R. MIESZKAŃCY OSIEDLA I SOLIDARNOŚĆ”**

Wówczas mszę św. przy tym krzyżu odprawił wikariusz z parafii w Kościelcu ks. Rafał Domagała.

Krzyż ozdobiony w okresie letnim świeżymi, żywymi kwiatami. Otoczenie krzyża schludne i uporządkowane – warto się tu zatrzymać i w ciszy podumać o przeszłości. W maju zbierają się pod krzyżem mieszkańcy pobliskiego osiedla, modlą się i śpiewają pieśni religijne.

**Krzyż obok bloku nr 12 przy ul. Władysława Szafera
- Osiedle „Młodości” (dawna ul. Kościelna w**

W cieniu dwóch drzew na dwustopniowym cokole betonowo – kamiennym stoi krzyż metalowy, ażurowy, kuty, wysoki 1m. Na krzyżu figurka Ukrzyżowanego Chrystusa oraz dekoracja ze sztucznych kwiatów.

W dolnej części cokołu wykuty jest napis: **A.D. 1866.**

Krzyż został postawiony w miejscu grzebania zmarłych na cholere w czasie zarazy panującej tu w połowie XIXw.

**Kapliczka przy budynku nr 119
na ul. Szpitalnej w Kościelcu - Skotnica**

Kapliczka murowana z kamienia i otynkowana, tynk kapliczki przemalowany był kilkakrotnie na różne kolory. Dach dwuspadowy pokryty blachą. Wybudowana na planie kwadratu, ściana frontalna jest prostopadła, natomiast od tyłu kształt zaznacza się jako lekko zaokrąglony. Wymiary zewnętrzne: 2,2x2,5 m. Powierzchnia wewnętrzna 4m². W szczytowej ścianie, u góry, wnęka a w niej napisany jest rok powstania kapliczki „1837”, poniżej wnęka większa z obrazkiem Matki Bożek Bolesnej.

Wnętrze kapliczki ma kształt kolebkowy, tylną ścianę wypełnia całkowicie postawiony przy niej ołtarzyk w stylu barokowym.

W ostatnich latach ołtarzyk został odnowiony i przyozdobiony dodatkowymi elementami dekoracyjnymi. Na ołtarzyku znajduje się obraz Najświętszego Serca Pana Jezusa. Na ścianach bocznych wisi krzyż i obrazek Matki Bożej.

Kapliczka położona jest na nierównym gruncie powyżej poziomu ulicy - stąd do wejścia prowadzą kamienne schody.

W latach 1999-2000 kapliczka została gruntownie wyremontowana.

Krzyż przy narożniku ulic: Szpitalnej i Parkowej – obok starego szpitala

Za ogrodzeniem z siatki metalowej ustawiony jest drewniany krzyż o wysokości 3 m. Krzyż wykonany jest z krawędziaków 16x14 cm, pomalowany na kolor żółty, osadzony w ziemi, dołem zgniły, nieco pochylony.

Na krzyżu duży metalowy wizerunek Chrystusa Ukrzyżowanego, a nad nim metalowa tabliczka z napisem „**INRI**” co oznacza po hebrajsku: Jezus z Nazaretu Król Żydowski.

W dolnej części krzyża umocowana jest metalowa tabliczka z wrytym napisem: **1914-1962**. Jest to rok postawienia pierwszego w tym miejscu krzyża oraz rok postawienia krzyża obecnie istniejącego.

W miejscu tym w latach trzydziestych naszego wieku – kiedy tzw. „stary” cmentarz w Kościelcu stał się za mały, zaczęto tu grzebać zmarłych. Gdy przystąpiono do budowy szpitala, zmarłych przeniesiono na powiększony „nowy” cmentarz, przylegający do starego.

Figura Chrystusa Miłosiernego przy Kościele w Kościelcu (róg ulic Głównej i Dworskiej)

Na narożniku muru kamiennego otaczającego były park pałacowy ustawiona jest figura Chrystusa Miłosiernego – Najświętszego Serca Pana Jezusa wykuta w kamieniu – piaskowcu o wysokości 1,8 m. Figura stoi na kwadratowym cokole, również z kamienia, na przedniej ścianie cokołu widnieje napis: „**Pójdźcie do Mnie wszyscy**”.

Brak jest jakichkolwiek informacji o pochodzeniu tej figury.

Kapliczka przy ul. Głównej w Kościelcu

W odległości 100 m od kościoła stoi kapliczka domkowa o wymiarach 3,5x5m (wewnątrz pow. 9m²), murowana, otynkowana, malowana na kolor żółty. Wybudowana w manierze neoklasycystycznej w 1871 r. Rok budowy wyryty jest nad wejściem do kapliczki. Dach dwuspadowy, kryty blachą. Szczyt trójkątny, frontem zwieńczony latarniami. Okna małe, zamknięte łukowato, podobnie drzwi. Ściany profilowane, zdobione pilastrami. We wnęce szczytowej znajduje się figurka Matki Bożej. Wewnątrz ołtarz z obrazem Najśw. Serca Pana Jezusa – co świadczy o tym, że dawniej odprawiano tu msze.

Figura M. B. Niepokalanie Poczętej w ogrodzie Sióstr Służebniczek NMP w Kościelcu przy ul. Głównej 32a

Figura wykonana z betonu o wys. 180 cm, pomalowana na biało, ustawiona jest na ozdobnym postumencie betonowym o wys. 120 cm.

Na przedniej ścianie postumentu umocowana jest kamienna tablica z napisem: **Patronce Zgromadzenia w Jubileuszowym 1983r. – SS. Służebniczki N.M.P.**

W roku 1983 minęło 120 lat od czasu rozpoczęcia i rozwijania działalności Zgromadzenia Sióstr Służebniczek Starowiejskich na terenie Galicji, do której należały nasze tereny. Wcześniej Zgromadzenia te działały tylko w Wielkim Księstwie Poznańskim.

Siostry Służebniczki Starowiejskie osiedliły się w Kościelcu przy ul. Szpitalnej 27 w marcu 1946r. Wszystkie pracowały w szpitalu. W 1966r. przeniosły się do budynku na obecnym miejscu.

Krzyż w pobliżu domów nr 41 i 43 przy ul. Głównej w Kościelecu

Na końcu ul. Głównej i początku ul. B.Chwastowskiego stoi samotnie pod drzewami krzyż drewniany, o wysokości 3 m, wykonany z krawędziaków 14x14 cm, zwieńczony daszkiem z blachy. Na krzyżu mały, metalowy wizerunek Chrystusa Ukrzyżowanego. Krzyż osadzony jest bezpośrednio w ziemi.

Brak daty postawienia krzyża, fundator nieznan.

Kapliczki domowe na budynkach mieszkalnych

- ul. Podwale 15 – w otwartej wnęce obrazek Matki Bożej Nieustającej Pomocy
- ul. Krakowska 26 – w otwartej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Kadłubek 34 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Kadłubek 32 – w otwartej wnęce Krzyżyk z Chrystusem ukrzyżowanym, po bokach figurka Matki Bożej i św. Jana Ap.
- ul. Kadłubek 25 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Kadłubek 28 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Sokoła 10 – owalna płaskorzeźba z wizerunkiem Matki Bożej z Dzieciątkiem
- ul. T.Kościuszki 6 – na podstawce przy ścianie figurka Matki Bożej
- ul. Bagnista 11 – w otwartej wnęce figurka Pana Jezusa
- ul. K.Makuszyńskiego 2 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Zielona 6 - w oszklonej wnęce figurka Pana Jezusa
- ul. Majora Grzybowskiego 15 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Szpitalna 1 - w oszklonej dużej wnęce figurka Pana Jezusa
- ul. Szpitalna 18 - w otwartej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Szpitalna 23 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Trzebińska 84 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Stefana Okrzei - w okienku poddasza figurka Matki Bożej
- ul. Oświęcimska 42 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Borowcowa 73 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Metalowców 42b - w oszklonej wnęce figurki: Pana Jezusa i Matki Bożej
- ul. Pogorska 9 - w otwartej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Pogorska 28d - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Stara Huta 13 - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Śląska 49d- w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Śląska 83 - w otwartej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Główna 2 (Kościelec) - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej
- ul. Kościelna 8 (Kościelec) - w oszklonej wnęce figurka Matki Bożej

BIBLIOGRAFIA:

Sprawozdanie z badań terenowych kustosza Muzeum w Chrzanowie Stefanii Łącznar z 1970r. (Archiwum Muzeum w Chrzanowie)

Kronika kościoła i Parafii p.w. św. Mikołaja w Chrzanowie

Informacje - opisy kapliczek i krzyży przydrożnych znajdujących się na terenie parafii Chrzanów (św. Mikołaja), Kościelec (św. Jana Chrzciciela) oraz Rospontowa (Matki Bożej Ostrobramskiej), sporządzone w 1973r. przez ówczesnych księży proboszczów (Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie)

„Woskowa świeca” opowiadanie Marii Ruskiewicz (maszynopis), Archiwum Muzeum w Chrzanowie

„Kapitan i dwie panny” Krakowskie pamiętniki z XIX w. (Wydawnictwo Literackie, Kraków, 1980r.)

„Smutna pamiątka” artykuł Mieczysława Mazarackiego, „Kronika Chrzanowska”, nr 4 z 1991r.

„Gdziekolwiek jesteś - bądź”, Lucyna Szubel, (Wydawnictwo MOKSiR Chrzanów 1996r.)

„Chrzanów - Studia z dziejów miasta. Tom II Chrzanów współczesny. Cz. 1. Chrzanów 1999

Wykaz osób, które pomogły autorowi w zebraniu materiałów do napisania niniejszego opracowania lub udzieliły informacji o niektórych kapliczkach, figurach i krzyżach przydrożnych:

mgr Zofia Cieciora-Baliś, Edward Dudek, mgr Wiktoria Hadyś, mgr Ewa Jeleń, inż. Eugeniusz Kępiński, S. Małgorzata Kęsek, mgr Teresa Machnica, mgr Maria Muller, ks. Adam Ogiegło, Maria i Jan Patla, Jacek Rogosz, Halina Ruchała, Michalina Skupień, mgr Marek Szymaszkiewicz, Jan Palik.

Wszystkim wyżej wymienionym osobom
składam

serdeczne podziękowanie

Józef Adamczyk